

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ЕКОНОМІКА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ**

**Методичні рекомендації до практичних занять
для здобувачів ступеня вищої освіти магістра
спеціальності «Економіка»**

ВСТУП

Курс «Економіка сільських територій та сільськогосподарського землекористування» є вибірковою дисципліною для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Економіка».

Метою викладання навчальної дисципліни «Економіка сільських територій та сільськогосподарського землекористування» є надання знань студентам про об'єктивні закономірності, реальні процеси та специфічні особливості розвитку сільських територій та сільськогосподарського землекористування в ринкових умовах, а також формування практичних навичок аналізу сучасного стану соціально-економічного розвитку сільських територій, виявлення диспропорцій у розвитку його елементної бази та розробка заходів по їх подоланню.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Економіка сільських територій та сільськогосподарського землекористування» є: засвоєння теоретичних засад управління розвитком сільських територій; ознайомлення з основними організаційними формами ведення господарської *діяльності* в *агропромисловому* комплексі; поглиблення знань сутності та завдань ресурсного забезпечення функціонування аграрного виробництва та прийняття економічних та господарських рішень щодо ефективного господарювання; розкриття пріоритетних напрямів та механізмів вирішення проблем подолання депресивності сільських районів, диверсифікації їх економічної бази та створення соціально привабливих і екологічно безпечних умов життя для сільського населення; набуття навичок аналізу причинно-наслідкові зв'язки розвитку сільського сектора та впливу на нього зовнішніх і внутрішніх чинників.

Практичні заняття з курсу «Економіка сільських територій та сільськогосподарського землекористування» передбачають роботу студентів над лекційним матеріалом, ситуаційними вправами, вивчення основної та додаткової літератури, підготовку доповідей із подальшим їх публічним обговоренням, виконання тестових та ситуаційних завдань.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.

Практичне заняття 1. Сутність соціально-економічного розвитку сільських територій.

Мета вивчення теми: розглянути предмет, метод і задачі курсу «Економіка сільських територій та сільськогосподарського землекористування»; охарактеризувати політику розвитку сільських територій; ознайомитись із принципами регіональної політики у сільській місцевості; розкрити пріоритети розвитку агропромислового виробництва.

План

1. Предмет, метод і задачі курсу «Економіка сільських територій та сільськогосподарського землекористування»
2. Політика розвитку сільських територій.
3. Регіональна політика у сільській місцевості.
4. Пріоритети розвитку агропромислового виробництва

☞ Основні терміни і поняття

Земля, аграрний сектор економіки, сільська громада, населений пункт, сільське господарство, національне багатство суспільства, основний засіб виробництва в сільському господарстві,

Запитання та завдання для обговорення

1. Розкрийте поняття «сільська територія» та окресліть її структуру.
2. Що таке сільські населені пункти.
3. Проаналізуйте еволюцію поглядів науковців та суть сільських територій.
4. Вкажіть та проаналізуйте методи дослідження розвитку сільських територій.
5. Які існують методи дослідження сільських територій?
6. Яка основна мета дисципліни, її завдання.
7. У чому полягає синергія економічного, соціального та екологічного напрямів розвитку сільських територій.
8. Охарактеризуйте основні вектори розвитку агропромислового виробництва.
9. Назвіть пріоритети розвитку агропромислового виробництва.
10. Охарактеризуйте принципи соціально-економічного розвитку сільських територій.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Сільський розвиток потребує комплексного підходу до вирішення всіх проблем сільського регіону – економічних, соціальних, екологічних, демографічних тощо.

2. Успішними стають ті регіони та громади, які вдало розвивають власну внутрішню спроможність та поліпшують ті внутрішні умови, які впливають на інвестиції та підтримують їх.

3. Вектор розвитку (як один з орієнтирів сталого розвитку) – забезпечення сталого розвитку країни, проведення структурних реформ, забезпечення економічного зростання екологічно невиснажливим способом, створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності.

4. Вектор відповідальності (як один з орієнтирів сталого розвитку) – забезпечення безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій та приватної власності, забезпечення миру і захисту кордонів, чесного та неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції;

5. Кінцевою метою впровадження моделі розвитку сільського господарства має стати забезпечення доступу всіх верств сільського населення до економічних вигод від зростання прибутковості та диверсифікації господарської діяльності.

Практичні завдання

Завдання 1. На основі аналізу Інтернет–публікацій визначте проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку сільських територій та дайте відповіді на запитання:

1. Охарактеризуйте сучасний стан та проблеми розвитку сільських територій України.
2. Які основні чинники впливу на формування та використання виробничого і соціального потенціалу українського села?
3. Які сучасні проблеми розвитку сільських територій?
4. Які пріоритетні напрями розвитку сільських територій в Україні?

Завдання 2. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1. Еволюція концептуальних підходів до вирішення проблем села в Україні.
2. Екологічна складова рівня розвитку сільських територій.
3. Стимулювання самозайнятості сільського населення.

Практичне заняття 2. Основні показники соціально-економічного розвитку сільських територій та сільськогосподарського землекористування

Мета вивчення теми: розглянути фактори, що впливають на розвиток сільських територій; охарактеризувати сільське підприємництво як джерело доходів сільського населення; проаналізувати склад та структуру земельних угідь; ознайомитись із показниками еколого-економічної ефективності використання землі; визначити рівень інтенсивності використання сільськогосподарського виробництва та його інтенсифікації

План

1. Фактори, що впливають на розвиток сільських територій
2. Сільське підприємництво як джерело доходів сільського населення
3. Сталий розвиток сільськогосподарського землекористування
4. Аналіз складу та структури земельних угідь
5. Показники еколого-економічної ефективності використання землі
6. Визначення рівня інтенсивності використання сільськогосподарського виробництва та його інтенсифікації

Основні терміни і поняття

Сталий розвиток. Конференція ООН. Сільське господарство. Земельні ресурси. Концепція сталого розвитку. Сільськогосподарське (аграрне) підприємство. Складу та структура земельних угідь. Натуральні та вартісні показники ефективності використання землі.

Запитання та завдання для обговорення

1. Визначте сутність концепції сталого розвитку суспільства.
2. Поясніть, що таке сталий розвиток землекористування.
3. Визначте основні чинники сталого розвитку для України.
4. Які є внутрішні чинники необхідності переходу до сталого розвитку в Україні?
5. З'ясуйте відмінності сталого розвитку регіонів України.
6. Поміркуйте, які фактори впливають на розвиток сільських територій?
7. Вкажіть функції розвитку сільських територій.
8. Що таке сільськогосподарське підприємство, які їх види?
9. Що таке підприємницька діяльність, вкажіть завдання розвитку сільськогосподарського підприємництва.
10. Які види сільськогосподарської діяльності є ключовою умовою і потужним джерелом економічної стабільності на селі.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. **Натуральні показники найбільш повно характеризують економічну ефективність використання землі і дають змогу порівнювати та об'єктивно оцінювати рівень використання земельних ресурсів у господарствах, які спеціалізуються на виробництві різних видів продукції.**
2. **Сталий розвиток сільськогосподарського землекористування – це такий розвиток, який забезпечує отримання суспільно-необхідної кількості продукції високих стандартів якості без порушення екосистеми.**
3. **Реалізація політики сталого розвитку сільськогосподарського землекористування має досягатися на основі ефективної взаємодії державного регулювання земельних відносин та процесу створення конкурентних переваг як одного з факторів сталого розвитку економіки.**
4. **Економічна ефективність використання земельних угідь у сільському господарстві характеризується системою натуральних показників.**
5. **Фактори, що впливають на розвиток сільських територій, підрозділяються на природні, географічні, соціальні, економічні, екологічні, культурні.**

Теми доповідей

1. Проблеми переходу України на модель сталого розвитку.
2. Шляхи та засоби реалізації політики сталого розвитку.

Практичні завдання

Завдання 1. Приведіть у відповідність.

Фактори, що впливають на розвиток сільських територій		Зміст	
1	Природні	А	близькість до транспортних магістралей, наближеність до бізнесових структур
2	Географічні	Б	рівень витрат життя сільських мешканців, наявність бізнесових перспектив, розвиток обслуговуючої інфраструктури
3	Соціальні	В	мальовничий ландшафт, наявність та можливості для використання природних ресурсів
4	Економічні	Г	унікальне природне середовище, природно-заповідні території
5	Екологічні	Д	розвиток локальних промислів, історична цінність території.
6	Культурні	Е	соціальна стабільність та згуртованість, розвиток місцевого самоврядування, активність громади, самоуправління

Завдання 2. Охарактеризуйте функції розвитку сільських територій

Завдання 3. На основі вихідних даних розрахуйте показники ефективності використання землі: урожайність зернових культур; вихід молока на 100 гектар сільськогосподарських угідь, виробництво товарної продукції в розрахунку на один гектар сільськогосподарських угідь, валового доходу та прибутку.

Вихідні дані:

– грошова виручка від реалізації продукції – 5204 тис. грн, собівартість реалізованої продукції – 4659,3 тис. грн, валовий збір зерно-вих культур – 52436 ц;

– валове виробництво молока – 1025 ц;

– площа сільськогосподарських угідь – 3956 га;

– площа посіву зернових – 1824 га;

– матеріальні затрати, що ввійшли в собівартість продукції, – 2829,2 тис. грн.

Завдання 4. На основі вихідних даних розрахуйте показники ефективності використання землі.

Вихідні дані:

– грошова виручка від реалізації продукції – 3703,4 тис. грн;

– собівартість реалізованої продукції – 3325,4 тис. грн;

– валовий збір зернових – 58778 ц;

– виробництво молока – 625 ц;

– площа сільськогосподарських угідь – 3297 га;

– площа посіву зернових культур – 1522 га;

– матеріальні затрати, що входять у собівартість продукції, – 2102,3 тис. грн.

Завдання 5. Користуючись статистичним щорічником України, визначте рівень використання земельних ресурсів в області, розрахувавши такі показники: коефіцієнт господарського використання землі (сільськогосподарська освоєність, коефіцієнт розорюваності території, коефіцієнт розорюваності сільськогосподарських угідь, коефіцієнт використання ріллі, питому вагу культур, що вимагають інтенсивного обробітку). Зробіть відповідні висновки.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

АГРАРНА ПОЛІТИКА ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.

Практичне заняття 3-4. Аграрна політика як фактор соціально-економічного розвитку сільських територій.

Мета вивчення теми: розглянути поняття, сутність та завдання аграрної політики; охарактеризувати роль держави в системі управління сільськими територіями; проаналізувати фінансування соціально-економічного розвитку територіальних громад; ознайомитись з особливостями розвитку місцевого самоврядування на сільських територіях; ознайомитись з етапами земельної реформи.

План

1. Поняття, сутність та завдання аграрної політики
2. Держава в системі управління сільськими територіями.
3. Розвиток місцевого самоврядування на сільських територіях.
4. Фінансування соціально-економічного розвитку територіальних громад.
5. Земельна реформа

☞ Основні терміни і поняття

Аграрна політика, територіальна громада, чинники формування та функціонування сільських територій, державне регулювання, місцеве самоврядування, фінанси об'єднаної територіальної громади, земельні відносини, земельна реформа.

Запитання та завдання для обговорення

1. Визначте сутність аграрної політики як частини економічної політики держави.
2. Поясніть, яка мета аграрної політики.
3. Визначте довгострокові і короткострокові цілі аграрної політики будь-якої країни.
4. Які є основні напрями державного регулювання розвитку сільських територій?
5. З'ясуйте основні чинники формування та функціонування сільських територій.
6. Поміркуйте, які функції покликані виконувати сільські території?
7. Вкажіть на що повинне бути спрямоване державне регулювання української сільської економіки.
8. Поміркуйте, яким чином можна вирішити проблеми на рівні територіальних громад?

9. Які основні принципи децентралізації та посилення місцевого самоврядування?

10. Охарактеризуйте потенційні переваги кредитних джерел фінансування місцевого соціально-економічного розвитку.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Аграрна політика — це набір політичних і економічних інструментів та інституцій, які дозволяють створити рамкові умови для АПК в широкому розумінні, впливають на його розвиток у середньостроковій і довгостроковій перспективі.

2. Метою реформи місцевого самоврядування та об'єднання територіальних громад є забезпечення дієвої спроможності місцевого самоврядування самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення в інтересах жителів громади.

3. Для фінансування розвитку своєї громади місцеві органи влади не можуть залучати кредитні ресурси.

4. Основними напрямками державного регулювання розвитку сільських територій є: фінансування, кредитування, страхування, оподаткування; сприяння формуванню і розвитку ринку сільськогосподарської продукції; забезпечення захисту інтересів вітчизняних сільських товаровиробників; розвиток соціальної сфери села; організація наукових досліджень і підготовка кадрів для АПК.

5. Земельна реформа, що відбулася в Україні, спрямована на фундаментальне реформування умов землекористування, скасування державного контролю над землею, подолання земельних спорів із селянами, відновлення власності на землю.

Теми доповідей

1. Еволюція аграрних трансформацій в Україні
2. Ринок землі в Україні.
3. Сучасні тенденції розвитку аграрного сектору економіки України.

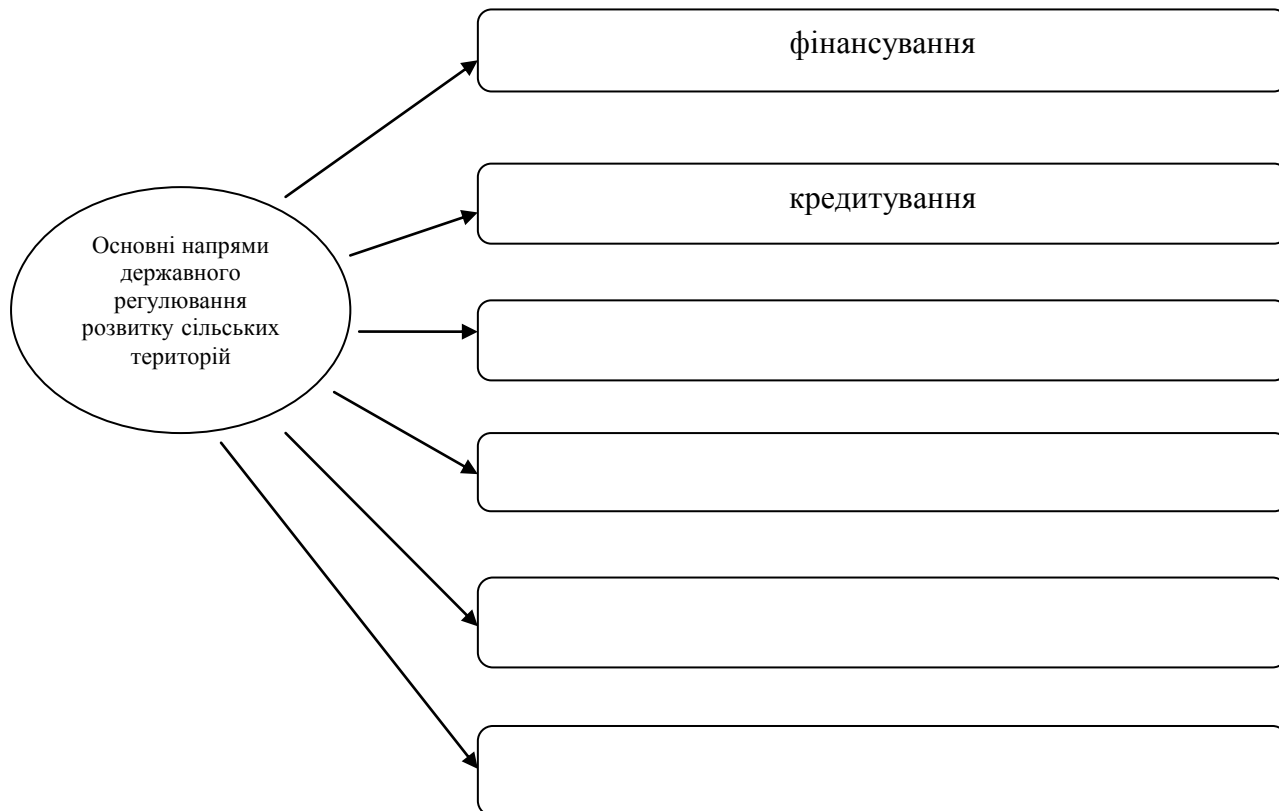

Практичні завдання

Завдання 1. Розкрийте зміст етапів формування законодавчої системи у сфері земельних відносин.

<p>1 етап (1990-1995 рр.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • руйнація державної монополії на землю, початок інвентаризації земельного фонду України з визначенням юридичних і фізичних осіб, які були власниками певних земельних масивів або ділянок, створювали резервні фонди земель з метою подальшого перерозподілу та використання за цільовим призначенням
<p>2 етап (1995-2001 рр.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • законодавче забезпечення реального механізму виділення паїв і виходу з колективних господарств та прийняття перших програмних документів
<p>3 етап (2001-2015 рр.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • побудова основ чинного земельного законодавства, перша його кодифікація, зміна інституційної структури управління, побудова електронного врядування, регулювання обліку земель та повноцінне інформаційне забезпечення земельного моніторингу
<p>4 етап (2015 р. - до теперішнього часу)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • земельна децентралізація, перерозподіл повноважень, зміна системи земельних податків, планування земельних відносин громадою в контексті довгострокових перспектив розвитку територій

Завдання 2. Завершіть схему «Основні напрями державного регулювання розвитку сільських територій».

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Практичне заняття 5-6. Диверсифікація економіки як напрям розвитку сільських територій

Мета вивчення теми: розглянути сутність, мету та причини диверсифікації виробництва; охарактеризувати напрями диверсифікації виробництва у сільських територіях; проаналізувати сільський зелений туризм та агротуризм як визначальні чинники розвитку сільських територій; ознайомитись з особливостями диверсифікації у сільському господарстві; окреслити пріоритети впровадження диверсифікації.

План

1. Сутність, мета та причини диверсифікації виробництва.
2. Напрями диверсифікації виробництва у сільських територіях.
3. Сільський зелений туризм та агротуризм.
4. Диверсифікація у сільському господарстві.
5. Пріоритети впровадження диверсифікації.

☞ Основні терміни і поняття

Диверсифікація, диверсифікація сільських територій, диверсифікація сільськогосподарської діяльності, диверсифікація несільськогосподарської діяльності, стратегія концентричної або вертикальної диверсифікації, стратегія горизонтальної диверсифікації, стратегія конгломерованої диверсифікації, інвестиційна диверсифікація, стратегія відходу від сільськогосподарського виробництва, підтримуюча диверсифікація, сільський зелений туризм, агротуризм.

Запитання та завдання для обговорення

1. Визначте сутність понять «диверсифікація сільськогосподарської діяльності» та «диверсифікація несільськогосподарської діяльності».
2. Поясніть, чи впливають диверсифікаційні зміни безпосередньо на розвиток соціальної інфраструктури.
3. Визначте головні причини диверсифікації на селі.
4. Які є основні стратегії диверсифікації виробництва у сільських територіях?
5. З'ясуйте значення сільського зеленого туризму у розвитку сільських територій.
6. Поміркуйте, які ключові орієнтири агротуризму.
7. Розкрийте перспективи розвитку агротуризму.

8. Поміркуйте, що необхідно для підтримки напряду диверсифікації у сільському господарстві?

9. Охарактеризуйте фактори диверсифікації виробництва в сільському господарстві.

10. Які факторами негативно впливають на розвиток диверсифікації виробництва в сільському господарстві?

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. На практиці диверсифікація означає проникнення в нові сфери діяльності та створення таких видів діяльності, які не пов'язані з основним виробництвом.

2. Диверсифікація сільськогосподарського виробництва немає позитивного впливу на економічну, соціальну і екологічну ефективність аграрних формувань.

3. Агротуризм є різновидом сільського туризму, який організовується у сільській місцевості в межах діючого селянського господарства та орієнтований на знайомство з особливостями місцевого сільськогосподарського природокористування.

4. Диверсифікація економіки села може сприяти підвищенню рівня зайнятості та доходів сільського населення, збільшенню випуску продукції з високою доданою вартістю, покращенню якості людського капіталу й, нарешті, допомогти підвищити розвиток сільських територій.

5. Для підтримки напряду диверсифікації економіки необхідним є: забезпечення фінансування науково-дослідних установ; створення необхідних матеріальних і умов для зберігання кадрового потенціалу науки, запобігання його відпливу за кордон; створення регіональних програм підтримки селекційної та племінної справи.

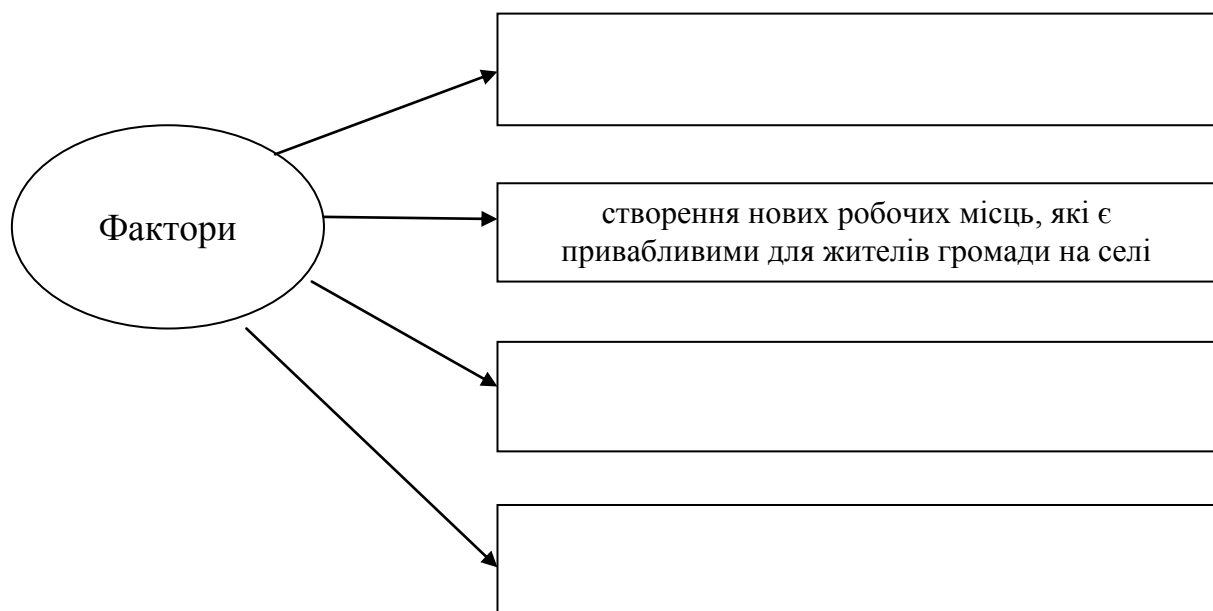
Практичні завдання

Завдання 1. Приведіть у відповідність терміни та їх визначення

Термін		Визначення	
1	Стратегія концентричної або вертикальної диверсифікації	А	Полягає в тому, що підприємство розширюється за рахунок виробництва технологічно не пов'язаних товарів, що реалізуються на нових ринках, причому нові види бізнесу абсолютно не пов'язані ні з існуючою технологією, ні з потребами існуючих у фірмі споживачів
2	Стратегія горизонтальної диверсифікації	Б	Заснована на пошуку і використанні додаткових можливостей виробництва нових продуктів. Має місце тоді, коли основне виробництво все ж знаходиться в центрі уваги бізнес-можливостей підприємства, а нове виникає виходячи з тих можливостей, що укладені на освоєному ринку
3	Стратегія конгломерованої	В	Припускає пошук можливостей росту на існуючому ринку за рахунок нової продукції, що вимагає нової технології,

	диверсифікації		відмінної від використаної; за цієї стратегії фірма повинна орієнтуватися на виробництво таких технологічно незв'язаних продуктів, які б використовували вже наявні можливості фірми, тому що новий продукт має бути орієнтований на споживача основного продукту, за своїми якостями він має бути супутній продуктам, що вже виробляються
4	Інвестиційна диверсифікація	Г	Притаманна невеликим за розмірам господарствам, які мають проблеми з орендою землі та інших засобів виробництва. Вони, маючи слабку конкурентну позицію, повинні скеровувати свою діяльність на те, щоб залишитися на ринку
5	Стратегія відходу від сільськогосподарського виробництва	Д	Відноситься до стратегії агресивних і використовується агропідприємствами, що мають потужний потенціал та інші елементи виробництва і гарні можливості для розвитку
6	Підтримуюча диверсифікація	Е	Передбачає продовження підприємницької діяльності, причому не потребує значних інвестицій та концентрується на несільськогосподарських видах діяльності
7	Стратегія виживання	Є	Зосередженість на захисті попередньої діяльності, при цьому сільськогосподарська діяльність залишається основною, а виробник додає нові сфери діяльності, безпосередньо пов'язані із сільським господарством.

Завдання 2. Завершіть схему та охарактеризуйте фактори, що сприяють розвитку на основі диверсифікації.

Завдання 3. Розгляньте переваги та недоліки основних стратегій диверсифікації виробництва у сільських територіях.

Стратегії диверсифікації виробництва у сільських територіях	
Стратегія концентричної або вертикальної диверсифікації	
<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
Стратегія горизонтальної диверсифікації	
<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
Стратегія конгломерованої диверсифікації	
<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. ВЕКТОРИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Практичне заняття 7. Соціальний та еколого-економічний розвиток сільських територій

Мета вивчення теми: розглянути поняття соціальної сфери та її структуру; розкрити сутність соціальної інфраструктури та її галузеву структуру; з'ясувати особливості діагностики еколого-економічного стану сільських територій.

План

1. Поняття соціальної сфери та її структура.
2. Поняття соціальної інфраструктури та її галузева структура.
3. Діагностика еколого-економічного стану сільських територій.

Основні терміни і поняття

Соціальна сфера, сільське населення, трудовий потенціал села, соціальна інфраструктура, діагностика еколого-економічного стану сільських територій, продовольча безпека.

Запитання та завдання для обговорення

1. Проаналізуйте сучасний стан соціальної сфери в Україні.
2. Які показники характеризують рівень життя населення?
3. Назвіть проблеми розвитку сільської соціальної інфраструктури.
4. Які тенденції та перспективи розвитку галузей соціально-побутового призначення та галузей соціально-культурного призначення?
5. У чому полягає діагностика еколого-економічного стану сільських територій?
6. Що являє собою продовольча безпека як пріоритетний напрям розвитку сільськогосподарського виробництва?
7. Розкрийте чинники визначення продовольчої безпеки на місцевому та регіональному рівні.
8. Вкажіть головні аспекти розвитку продовольчої безпеки.

Теми доповідей

1. Матеріальний добробут селян, їх доходи і витрати.
2. Формування трудового потенціалу села.

Практичні завдання

Завдання 1. Розкрийте сутність етапів проведення діагностики еколого-економічного стану сільських територій.

Завдання 2. Користуючись статистичним щорічником (по області та в цілому по Україні), визначте кількість діючих господарюючих суб'єктів у сільському господарстві області та розгляньте їх структуру. Результати оформіть у вигляді таблиці.

Практичне заняття 8. Інноваційний вектор соціально-економічного розвитку сільських територій

Мета вивчення теми: розглянути інвестиційні пріоритети у сільському господарстві; охарактеризувати інноваційні пріоритети розвитку сільських територій; окреслити рушійні сили активізації селян у веденні бізнесу.

План

1. Інвестиційні пріоритети у сільському господарстві.
2. Інноваційні пріоритети розвитку сільських територій.
3. Рушійні сили активізації селян у веденні бізнесу.

Основні терміни і поняття

Інвестиції, інвестиційні пріоритети, інновації, інноваційні пріоритети, конкурентоспроможність.

Запитання та завдання для обговорення

1. Обґрунтуйте, чому сприяє приплив інвестицій у сільське господарство?
2. Охарактеризуйте основні напрями інноваційного розвитку галузей рослинництва і тваринництва.
3. Що є основною метою інновацій в аграрній сфері?
4. З'ясуйте які фактори стимулюють розвиток інноваційних процесів у сільському господарстві.
5. Які існують форми поєднання науки і виробництва в аграрному секторі економіки?
6. Визначте, які є інвестиції в сільському господарстві?
7. Вкажіть основні орієнтири злагодженого соціально-економічного розвитку сільських територій.
8. Поміркуйте, які рушійні сили активізації селян у сфері ведення бізнесу на сільській території?
9. Проаналізуйте особливості розвитку сільських територій.
10. Розкрийте особливості ведення бізнесу у сільському господарстві.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Приплив інвестицій у сільське господарство сприятиме покращенню ситуації в країні, оскільки збільшиться як і продовольчий запас, так і відбудеться значний внесок у розвиток економіки, створяться нові робочі місця.
2. Інноваційна інфраструктура – це весь спектр структур державної і приватної форм власності, що необхідні для забезпечення розвитку і підтримки всіх стадій інноваційного процесу.
3. Інноваційний розвиток на селі має сприяти модернізації виробничих

процесів, трансферу знань в інноваційні розробки та нововведення у виробничій діяльності, що мають бути спрямовані на задоволення потреб сільських жителів.

4. У сільському господарстві перетворення нових ідей, технологій у практичну діяльність не вплине на якість життя населення.

5. Сьогодні не спостерігаються значні відмінності регіонів за природно-кліматичними умовами та спеціалізацією виробництва.

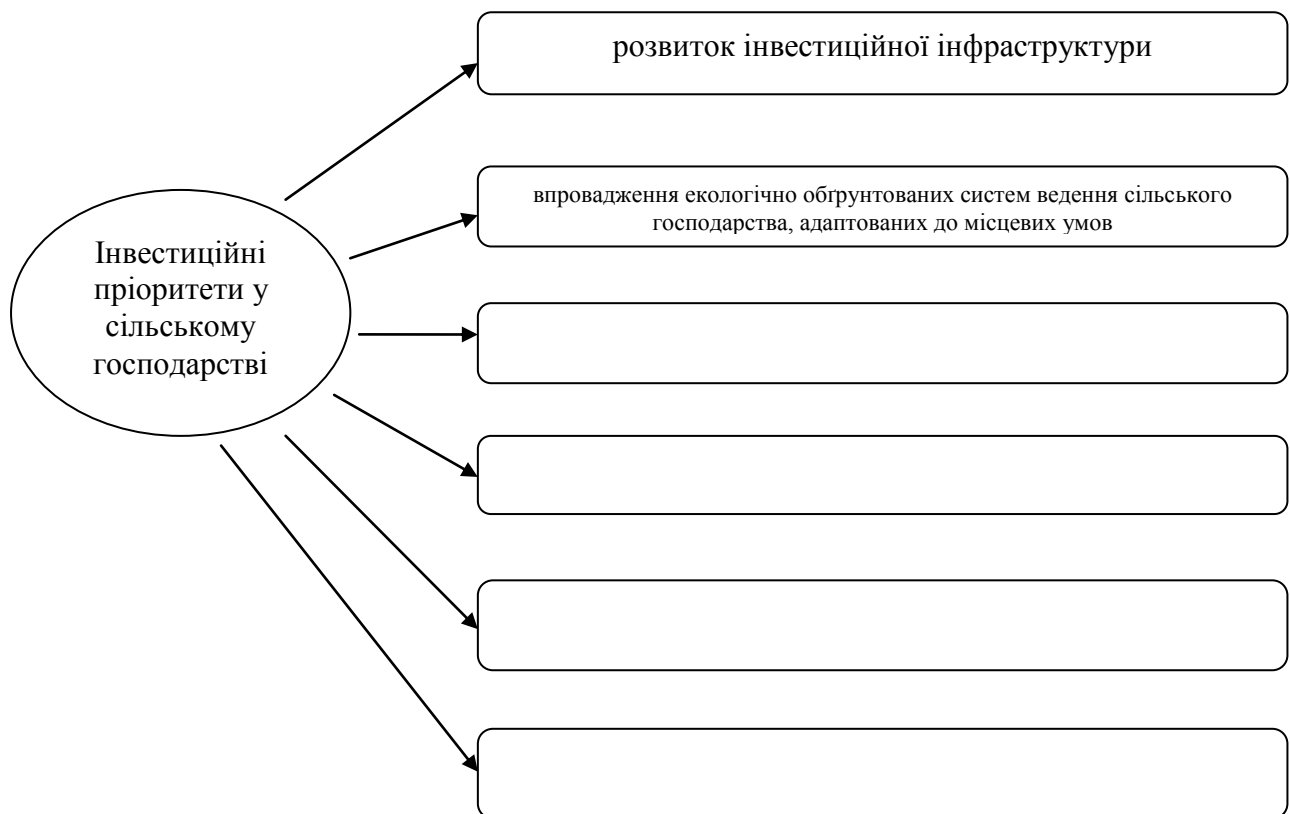
📖 Теми доповідей

1. Проблеми впровадження інновацій у сільське господарство.
2. Пріоритетні напрямки політики інвестування у сільське господарство.

Практичні завдання

Завдання 1. Завершіть схему «Інвестиційні пріоритети у сільському господарстві»

Завдання 2. Напишіть есе на одну із запропонованих тем:

1. Проблеми впровадження інновацій у сільське господарство.
2. Які на Вашу думку пріоритетні напрямки політики інвестування у сільське господарство.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Практичне заняття 9. Формування стратегії соціально-економічного розвитку сільських територій

Мета вивчення теми: ознайомитись з моделями розвитку сільських територій; розглянути формування стратегії розвитку сільських територій охарактеризувати механізми реалізації стратегії розвитку сільських територій; окреслити пріоритети розвитку сільських територій.

План

1. Моделі розвитку сільських територій.
2. Формування стратегії розвитку сільських територій.
3. Пріоритети розвитку сільських територій.
4. Механізми реалізації стратегії розвитку сільських територій.

✍ Основні терміни і поняття

Моделі розвитку сільських територій. Стратегії розвитку сільських територій. Пріоритети розвитку сільських територій. Механізми розвитку сільських територій.

Запитання та завдання для обговорення

1. Поясніть, у чому полягає євроінтеграційна стратегія розвитку сільських територій?
2. Яким чином формуються взаємозв'язки між суб'єктами господарського розвитку?
3. Розкрийте механізм забезпечення конкурентоспроможності продукції та послуг, виготовлених в межах сільських територій.
4. Поміркуйте, яку систему заходів доцільно застосовувати в рамках кожної конкретної мети розвитку сільських територій.
5. Які існують механізми реалізації стратегії розвитку сільських територій?
6. Розкрийте роль сільських та селищних рад у процесі соціально-економічного розвитку сільських територій
7. Який чином здійснюється благоустрій сільських населених пунктів?
8. Як на сьогодні розвивається соціальної інфраструктура на селі в умовах реформування аграрного сектора?
9. Розкрийте особливості індивідуальної підприємницької діяльності в сільській місцевості.

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Основною метою у галузевій моделі розвитку сільських територій є вирівнювання доходів території з іншими галузями, зростання масштабів виробництва на рівні об'єднаної територіальної громади, ідентифікація виробництва.

2. Основними механізмами реалізації стратегії розвитку сільських територій є соціальний, економічний, екологічний, фінансовий.

3. Змішана модель розвитку сільських територій ґрунтується на використанні окремих компонентів різних моделей, переважно галузевої і територіальної.

4. Соціальний механізм реалізації стратегії розвитку сільських територій передбачає розвиток соціальної інфраструктури з урахуванням державної підтримки і стимулювання процесів оздоровлення та соціального переоблаштування сільських територій.

5. Стратегія розвитку сільських територій налічує десять етапів.

Практичні завдання

Завдання 1. Визначте характерні ознаки та основну мету моделей розвитку сільських територій.

Модель розвитку сільських територій	Характерні ознаки та основна мета моделі розвитку сільських територій
Галузева модель	❖ . ❖ . ❖ . ❖ .
Перерозподільча модель	❖ . ❖ . ❖ . ❖ .
Територіальна модель	❖ . ❖ . ❖ . ❖ .
Селоцентристська (селозберігаюча) модель	❖ . ❖ . ❖ . ❖ .
Змішана модель	❖ . ❖ . ❖ . ❖ .

Завдання 2. Розставте у правильному порядку етапи формування стратегії розвитку сільських територій.

_____ етап – визначаються проблеми, що притаманні цьому регіону. Найявні проблеми в цілому дозволяють оцінити стан і перспективи розвитку ОТГ;

_____ етап – окреслюється безпосередньо стратегія розвитку сільських територій з урахуванням результатів попереднього аналізу, за якої формуються глобальні довгострокові цілі та формуються і порівнюються варіанти досягнення поставленої мети;

_____ етап – передбачає моніторинг реалізації стратегії, що дає можливість забезпечити контроль за процесом виконання стратегії;

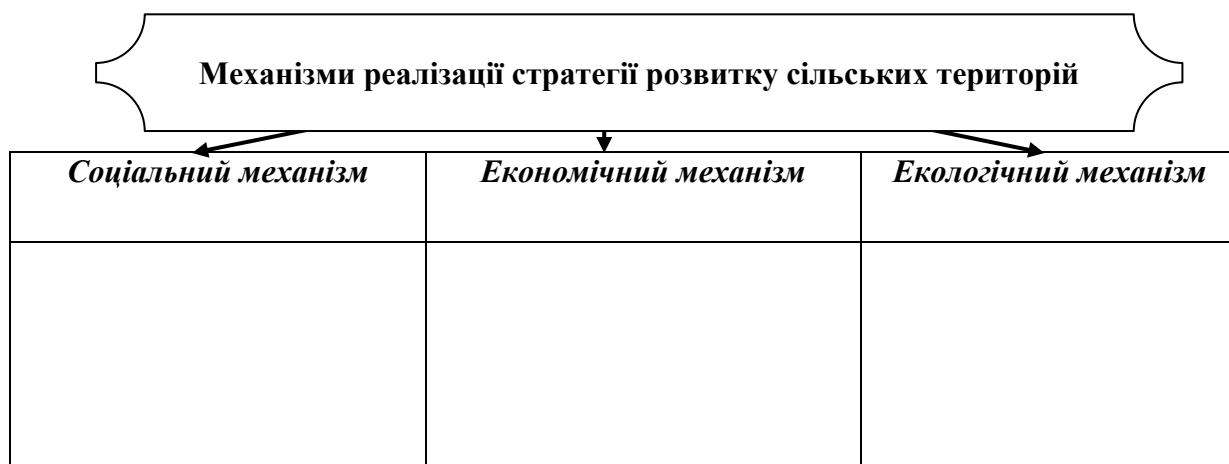
_____ етап – формування стратегії розвитку сільських територій за зразок береться еталон для порівняння з досліджуваною об'єднаною територіальною громадою, що дозволяє серед декількох сценаріїв розвитку обрати один базовий, до якого необхідно прагнути;

_____ етап – передбачає оцінку динаміки зовнішнього середовища, а також потенційних небезпечних сторін та загроз;

_____ етап – досліджуються внутрішні сили і слабкі місця ОТГ в контексті прийняття обґрунтованих рішень щодо досягнення спільної мети;

_____ етап – передбачає проведення аналізу кон'юнктури ринку ОТГ та її виробничого потенціалу, а також врахування місцевих природних особливостей.

Завдання 3. Охарактеризуйте сутність механізмів реалізації стратегії розвитку сільських територій.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Практичне заняття 10-11. Світовий досвід розвитку сільських територій

Мета вивчення теми: ознайомитись з політикою розвитку сільських територій в країнах ЄС; розглянути напрямки розвитку сільських територій країн США; охарактеризувати напрямки розвитку сільських територій країн Латинської Америки; окреслити пріоритети політики розвитку сільських територій країн Африки.

План

1. Політика розвитку сільських територій в країнах ЄС.
2. Основні напрямки розвитку сільських територій країн США.
3. Основні напрямки розвитку сільських територій країн Латинської Америки.
4. Політика розвитку сільських територій країн Африки.

✍ Основні терміни і поняття

Фермерство. Виробничі ресурси. Сільська територія. Скотарство. Експорт. Агропромислова сфера.

Запитання та завдання для обговорення

1. Поміркуйте, які тенденції світового досвіду розвитку сільських територій в українських реаліях можна використати в Україні?
2. Охарактеризуйте державну підтримку розвитку сільських територій за кордоном.
3. Розкрийте загальні риси політики розвитку сільських територій ЄС і США.
4. Охарактеризуйте зарубіжні концепції розвитку сільських територій.
5. Розкрийте особливості розвитку сільських територій в країнах ЄС.
6. Вкажіть пріоритети сільського розвитку спільної аграрної політики (САП) Європейського Союзу.
7. Які основні напрямки розвитку сільських територій країн Латинської Америки?
8. Як розвиваються сільські території у Африці?

Одноваріантні запитання («Так» чи «Ні»)

1. Основою сільського господарства Франції є приватне землеволодіння.

2. Німецьке сільське господарство базується на невеликих сімейних фермерських господарствах.

3. У практиці країн США в забезпеченні розвитку сільських територій переважають принципи невтручання держави в регулювання розвитку сільських територій.

4. Політика розвитку сільських територій в Латинській Америці спрямована на експортну орієнтацію аграрного сектора.

5. Африканський регіон є одним з найменш розвинутих, проте зберігає свою аграрно-сировинну спеціалізацію.

Практичні завдання

Завдання 1. Визначте ключові засади аграрної політики країн ЄС.

Країна	Ключові засади
Аграрна політика Бельгії	❖ . ❖ . ❖ . ❖ .
Аграрна політика в Нідерландах	❖ . ❖ . ❖ . ❖ .
Аграрна політика Франції	❖ . ❖ . ❖ . ❖ .
Аграрна політика Німеччини	❖ . ❖ . ❖ . ❖ .
Аграрна політика Польщі	❖ . ❖ . ❖ . ❖ .

Завдання 2. Підготуйте доповідь на тему «Європейський досвід розвитку сільських територій: вивчення можливостей для України». Для доповіді оберіть країну за власним бажанням.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

Аграрний сектор – це цілісна народногосподарська система взаємопов'язаних в своєму розвитку галузей, які забезпечують виробництво сільськогосподарської сировини та продовольства, їх заготівлю, зберігання, переробку і реалізацію населенню. Ядром аграрного сектора є галузі сільського господарства.

Агрохолдинг – горизонтально або вертикально інтегроване об'єднання аграрних підприємств, яке використовує власні кошти для придбання контрольних пакетів акцій інших підприємств, що здійснюють господарську діяльність у сфері виробництва та переробки сільськогосподарської продукції.

Адміністративно-правовий механізм розвитку земельних відносин – об'єднує групу інструментів прямого впливу на суспільні відносини щодо володіння, розпорядження, використання, охорони і відтворення земельних ресурсів.

Б

Бонітування ґрунтів – це порівняльна оцінка якості ґрунтів за їх основними природними властивостями, які мають сталий характер та суттєво впливають на врожайність сільськогосподарських культур, вирощуваних у конкретних природно-кліматичних умовах.

В

Вапнування ґрунтів – метод хімічної меліорації кислих ґрунтів, що полягає у внесенні в них вапняних добрив: кальциту, доломіту, вапняку, відходів цукрового виробництва, гашеного вапна тощо.

Власність на землю – належність фізичній особі, юридичній особі, територіальній громаді чи державі земельної ділянки на праві володіння, користування та розпорядження нею.

Г

Ґрунт – надзвичайно складне утворення за хімічними та фізичними властивостями, яке забезпечує рослини елементами живлення і водою.

Д

Деградація ґрунтів – погіршення корисних властивостей та родючості ґрунту внаслідок впливу природних чи антропогенних факторів.

Державна земельна політика – це діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин, спрямована на раціональне використання та охорону землі, забезпечення продовольчої безпеки країни і створення екологічно безпечних умов для господарської діяльності та проживання громадян держави.

Державне управління – спосіб організації діяльності державних органів з метою забезпечення виконання правових норм і впорядкування суспільних відносин у тій чи іншій сфері.

Державний земельний кадастр – це єдина державна система земельно-кадастрових робіт, яка встановлює процедуру визнання факту виникнення або припинення права власності і права користування земельними ділянками та містить сукупність відомостей і документів про місця розташування та

правовий режим цих ділянок, їх оцінку, класифікацію земель, кількісну та якісну характеристику, розподіл серед власників землі та землекористувачів.

Диференційна рента I – це додатковий чистий дохід, одержуваний у результаті продуктивнішої праці на кращих за природною родючістю і місцезнаходженням землях.

Диференційна рента II виникає в результаті штучного підвищення продуктивності землі завдяки використанню ефективніших засобів виробництва, тобто за рахунок додаткових вкладень капіталу в землю.

Договір оренди землі – угода сторін про взаємні зобов'язання, відповідно до яких орендодавець за плату передає орендареві у володіння і користування земельну ділянку для господарського використання на обумовлений договором строк.

Е

Екологічний аудит - це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту.

Екологічний маркетинг – комплекс заходів ринкового характеру, що здійснюється виробниками, споживачами, державними органами і світовою спільнотою, скерованих на зменшення деструктивного впливу людства на навколишнє середовище.

Економічне стимулювання – це метод управління, що спирається на економічні інтереси землекористувачів, і становить основу формування ефектів від раціоналізації землекористування.

Екосистемний підхід управління земельними відносинами – це стратегія комплексного управління земельними, водними і біологічними ресурсами, що забезпечує їх збереження і стале використання на справедливій основі.

Емфітевзис – право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб ми.

Є

Європейський союз, ЄС (European union, EU) – асоціація європейських держав, утворена в 1958 р. з метою поступової ліквідації мита й імпорتنих квот у торгівлі між країнами-членами, запровадження спільного мита на імпортовані товари із третіх країн, зрештою переходу до вільного переміщення праці й капіталу в межах країн – членів асоціації та узгодження економічної політики в інших сферах.

Євро регіони – це міждержавні регіональні асоціації, які включають прикордонні області країн-учасниць та розвиваються відповідно до погоджених комплексних програм соціально-економічного та культурно-гуманітарного характеру і загальноєвропейських критеріїв з метою спільного розв'язання соціально-економічних завдань.

Європейський економічний простір – територія країн-членів ЄС, особливості соціально-економічного життя яких визначаються умовами та станом інтеграційного процесу, поступальним скасуванням взаємних обмежень у торгівлі, створенням митного союзу, економічного союзу, запровадженням спільної валюти, створенням спільних інститутів економічного регулювання.

3

Земельна ділянка – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами.

Земельна політика – це управління (регулювання) земельними відносинами та використанням і охороною земель й інших природних ресурсів (адміністрування землекористування) з боку держави, цілеспрямований вплив на учасників земельних відносин, в тому числі через регульований земельний ринок.

Земельний аукціон – спосіб продажу землі, при якому покупцем стає особа, яка запропонувала найвищу ціну. Розрізняють примусові та добровільні аукціони. Примусові земельні аукціони проводять судові органи, або органи влади, банки щоб стягнути борг. Добровільні земельні аукціони організовують для найвигіднішого продажу землі.

Земельний кадастр – це звід систематизованих науково обґрунтованих і достовірних відомостей про землі всіх категорій.

Земельний податок – це обов'язковий платіж, що справляється із юридичних і фізичних осіб за користування земельними ділянками.

Земельні відносини – це суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею.

Земельно-ресурсний потенціал – сукупна продуктивність усіх використовуваних або тих, що можуть бути використані, земельних ресурсів як засобів виробництва і предметів споживання, що виражається в їхній сукупній суспільній вартості; найважливіша складова природно-ресурсного потенціалу.

Землекористування – це процес використання земельних та інших природних ресурсів і їх збереження для різних цілей (виробництва сільськогосподарської продукції, розміщення населених пунктів, промислових об'єктів, різних комунікацій, видобутку корисних копалин, рекреаційних цілей та ін.), який здійснюється на основі інституціональних, в т.ч. законодавчих, норм і правил.

Землеустрій – це сукупність соціально-економічних та екологічних заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин та регіональної організації території адміністративно-територіальних утворень, суб'єктів господарювання, що здійснюється під впливом суспільно-виробничих відносин і розвитку продуктивних сил.

Землі історико-культурного призначення – місцевості, які представлені історичними антропогенними ландшафтами і землями, на яких розташовані історико-культурні заповідники, меморіальні парки, кладовища, могили, історичні або меморіальні садиби, будинки, споруди і пам'ятні місця, які пов'язані з історичними подіями, городища, кургани, давні поховання, пам'ятні скульптури, поля давніх битв, залишки фортець, військових таборів, поселень і

стоянок, ділянки історичного культурного шару укріплень, виробництв тощо, архітектурні комплекси, залишки стародавнього розпланування і забудови міст, споруди сакральної архітектури, народної архітектури, садово-паркові комплекси і фонова забудова.

Землі оздоровчого призначення – землі, які мають виражені природні лікувальні чинники: мінеральні джерела, кліматичні та інші умови, сприятливі для лікування й оздоровлення людей.

Землі природно-заповідного фонду – ділянки суші і водного простору з природними компонентами та об'єктами, які мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та інші цінності.

Землі сільськогосподарського призначення – землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури або які можуть використовуватись для цих цілей.

I

Інтегрований підхід управління земельними відносинами – передбачає комплексне територіально-просторове планування і управління земельними ресурсами шляхом координації секторального планування і управління діяльністю окремих суб'єктів господарювання, пов'язаною з різними аспектами використання земельних ресурсів, наприклад, екологічним, соціально-економічним.

Іпотека (застава земельної ділянки) – земельна ділянка, що перебуває у власності громадянина чи юридичної особи, або частка в праві спільної власності на земельну ділянку та земельна ділянка, яка може бути відчужена заставодавцем і на яку може бути звернено стягнення.

K

Кадастрова карта України – це інформаційний веб-портал, де розміщується доступ до даних Державного земельного кадастру, а саме до даних про кожен земельну ділянку. Кадастрова карта описує право власності на земельні ділянки.

Кластер – одна з сучасних форм інтеграції, метою якої є створення індустріальної основи для підвищення конкурентоздатності, високої продуктивності та економічного зростання бізнесу.

L

Ландшафтний підхід – передбачає, що суб'єкт господарювання має облаштовувати регіональний простір таким чином, щоб, з одного боку, не порушити процеси, які забезпечують життєдіяльність суспільства, а з іншого – діяти так, щоб біосфера не втрачала своїх функцій життєзабезпечення всього живого на цій території.

M

Метод – систематизована сукупність кроків, які потрібно здійснити, щоб виконати певну задачу чи досягти певної мети.

Метод управління – це сукупність прийомів і способів впливу на керований об'єкт для досягнення поставлених цілей.

Моніторинг земель – це система спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів.

Монопольна земельна рента – це додатковий дохід, отримуваний виробниками тієї сільгосппродукції, яка користується підвищеним попитом, тоді як її пропозиція обмежена через винятковість умов виробництва (наприклад, вирощування особливих сортів винограду, ягід чи фруктів, вирощування какао, чаю, тютюну тощо).

Н

Національне багатство – це сукупність вироблених і нагромаджених суспільством матеріальних та духовних благ, набутих протягом усього його існування, а також природний потенціал країни.

Нетрадиційне землекористування – процес організації економічно ефективного, екологічно безпечного та соціально-орієнтованого використання сільськогосподарських земель як засобу основного виробництва в тісній взаємодії з навколишнім природним середовищем, та із відносинами власності на землю.

О

Об'єкт управління земельними ресурсами – весь земельний фонд України, адміністративно-територіальної одиниці, земельні угіддя окремих землеволодінь і землекористувань, що відрізняються за характером використання, правовим статусом, а також земельні ділянки, що не ввійшли в землекористування (землі загального користування).

Організаційний механізм розвитку земельних відносин включає – комплекс землевпорядних, планувальних інструментів та інструментів інституціоналізації структури управління. Цей комплекс забезпечує здійснення впорядкування і регулювання земельних відносин у рамках концепції сталого розвитку суспільних відносин.

Оренда землі – це основане на договорі платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для здійснення підприємницької діяльності.

Орендарі земельних ділянок – фізичні та юридичні особи, що набувають у володіння та користування земельну ділянку на підставі договору оренди з метою вилучення з неї корисних властивостей.

Орендна плата за землю – це платіж, який орендар вносить орендодавцеві за користування земельною ділянкою.

Орендодавці земельних ділянок – фізичні та юридичні особи, які є власниками земельних ділянок і можуть передавати їх у користування іншим на підставі договору оренди. Орендодавцями можуть бути сільські, селищні і міські ради, державні адміністрації та ін.

Охорона земель – це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського і

лісогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісогосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

П

Планування землекористування – це систематична оцінка потенціалу земельних і водних ресурсів, альтернативних способів землекористування і соціально-економічних умов для розробки і реалізації найкращих варіантів землекористування.

Предмет управління земельними ресурсами – процеси організації використання землі, що у межах визначеної території забезпечують усе різноманіття потреб його жителів.

Принципи управління – це об'єктивні правила управлінської поведінки, що впливають з потреб об'єкта управління і надходять до нього у вигляді наукового знання, за допомогою якого досягається поставлена мета

Р

Раціональне використання землі – це таке використання, яке відповідає її цільовому призначенню, забезпечує високу ефективність землекористування та охорону, спрямовану на запобігання необґрунтованого вилучення земель сільськогосподарського призначення, захист від антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Рекреаційні землі – це землі призначені для відпочинку населення, спорту і туризму.

Рекультивация порушених земель – це комплекс організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель.

Рента – це дохід від використання земельної ділянки, економічна форма реалізації власності на землю.

Ринкова орендна плата – це, з одного боку, той мінімальний розмір плати, за який орендодавець може надати земельну ділянку в оренду, а з другого – той максимальний розмір плати, за який орендар може взяти земельну ділянку в оренду.

С

Сільські території – це багатофункціональне соціально-просторове утворення, яке функціонує як синергетична єдність людського, природного та економічного потенціалів з притаманними для них характеристиками: відкритий природний простір переважає над забудовами, традиційний сільський уклад людського життя та первинна переробки ресурсів в товар або послугу задля задоволення власних потреб та розвитку.

Сталий розвиток – розвиток, що дозволяє задовольнити потреби сучасного покоління без шкоди для майбутніх поколінь.

Стале (збалансоване) землекористування – це така система організації використання та охорони землі і інших природних ресурсів й біорізноманіття та відповідних їй земельних відносин, що відповідають відносинам суспільного розвитку, при якій досягається оптимальне співвідношення між соціальними, екологічними та економічними факторами розвитку землекористування, нормалізацією якісного стану земельних та інших природних ресурсів (нейтральною деградацією), задоволенням матеріальних і духовних потреб нинішнього та прийдешніх поколінь.

Суб'єктами земельних відносин є громадяни, юридичні особи, органи місцевого самоврядування та органи державної влади.

Суб'єкт права власності на землю – це особа, що здійснює володіння, користування і розпорядження земельною ділянкою на підставі закону

Суборенда земельних ділянок – передача земельної ділянки за згодою орендодавця у володіння і користування іншій особі за певних обставин, передбачених у законодавстві, а саме: у разі переходу до неї права володіння і користування на будівлю або споруду, яка розташована на орендованій земельній ділянці; тимчасової непрацездатності орендаря; навчання орендаря з відривом від виробництва та ін.

Суперфіцій – право користування чужою земельною ділянкою для забудови.

Т

Територіальна громада – це жителі одного села чи добровільне об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста.

У

Управління земельними ресурсами – це сукупність взаємозв'язків між елементами системи управління, спрямованих на раціональне використання земельних ресурсів.

Ф

Фізичні особи – громадяни України і особи без громадянства, що мають відповідну працездатність.

Фінансово-економічний механізм розвитку земельних відносин – сукупність економічних важелів та фінансових інструментів забезпечення розбудови системи земельних відносин на національному, регіональному та місцевому рівнях з метою економічного обґрунтування конкретних заходів спрямованих на раціональне використання та відтворення землересурсної сфери країни.

Функції управління – це відносно відокремлені напрями управлінської діяльності, які дозволяють здійснити певний вплив на об'єкт управління з метою вирішення поставленого завдання.

Ц

Ціна землі – це капіталізована земельна рента, або рентний дохід за певну кількість років, яким компенсується сума трансакції.

Ш

Шар «Ґрунти» – це електронний шар публічної кадастрової карти, який містить інформацію про ґрунтовий покрив України. Шар не містить відомостей Державного земельного кадастру і має інформаційний характер щодо ґрунтового покриву України.

Шар «Кадастровий поділ» – це електронний шар публічної кадастрової карти, який містить інформацію про кадастровий поділ України: межі індексних кадастрових карт (лінії зеленого кольору) та земельні ділянки (полігони голубого кольору). Шар містить відомості Державного земельного кадастру щодо земельних ділянок та індексно кадастрових карт.

Ю

Юридичні особи як суб'єкти земельних відносин – це організації, які мають відокремлене майно, можуть від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав і нести обов'язки, бути позивачами і відповідачами в суді, господарському або третейському суді.

Я

Якість – ступінь досконалості, яким володіє товар, послуга чи інший вихідний продукт бізнес-процесу.

ЛІТЕРАТУРА

Рекомендована література

1. Лазарева О. В. Соціально-економічний розвиток сільських територій : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 128 с.
2. Калетнік Г. М., Гончарук І. В., Ємчик Т. В., Лутковська С. М. Аграрна політика та земельні відносини. Вінниця : ВНАУ, 2020. 307 с.
3. Кирилов Ю.Є., Потравка Л.О., Вольська О.М. Соціально-економічний розвиток сільських територій: навч. посіб. Київ: Гельветика. 2020. 184 с.
4. Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А. та ін. Економіка сільського господарства: навчальний посібник / за ред. В.К.Збарського і В.І. Мацибори. Київ : Каравелла, 2016. 312 с.
5. Аграрна економіка : навч. посіб. / В. Я. Білоножка, І.І. Мостов'як, В.П.Карпенко, С. П. Полторецький, А. П. Березовський; за ред. В.Я. Білоножка. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2016. 418 с.
6. Вакуленко В., Гринчук Н., Борщ Г. Місцевий економічний розвиток: посібник для викладача. Київ, 2018. 103 с.
7. Аграрна політика Європейського Союзу: виклики та перспективи : монографія / за ред. проф. Т. О. Зінчук. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 494 с.
8. Ремига О. Посібник з економічного розвитку сільських територій. Київ, 2015. 108 с.
9. Залізко В. Д. Теоретичні, методологічні та практичні передумови розвитку сільських територій у контексті зміцнення їх економічної безпеки : навчальний посібник. Lambert Academic Publishing. 2017. 85 с
10. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. Київ : КНЕУ, 2013. 779 с.
11. Соціально-економічний розвиток сільських територій: навчальний посібник / за ред. В.К. Терещенка. Київ, 2011. 348 с.
12. Морозюк Н. В. Організаційно-економічні засади сталого розвитку сільських територій: монографія. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. 304 с.
13. Дієсперов В. С. Сталий сільський розвиток: проблеми становлення: монографія. Київ, 2011. 216 с.
14. Бахчиванжи Л. А. Диверсифікація діяльності та перспективи соціально-економічного розвитку аграрних підприємств: монографія. Одеса, 2013. 92 с.
15. Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво і менеджмент): монографія / за ред. М. Й. Маліка. Київ : ННЦ «Ін-т аграр. Економіки», 2012. 639 с.
16. Studies on the Agricultural and Food Sector in Central and Eastern Europe. Edited by Leibniz Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe IAMO. 2009. Volume 49. URL: <http://econpapers.repec.org/bookchap/zbwiamost/49.htm>
17. Augère-Granier M.-L. Supporting young farmers in the EU. URL: <https://epthinktank.eu/2015/06/19/supporting-young-farmers-in-the-eu/>

18. Дугієнко Н. О., Колобердянко І. І., Пріц К. А. Тенденції та проблеми сільськогосподарського землекористування в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 49. С. 32-39. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/49-2020>.

19. Дугієнко Н. О., Лева В. Е. Сучасні тенденції розвитку аграрного сектору України. *Науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. 2018. № 25. С. 125-131.

20. Дугієнко Н., Овчаренко І. Теоретичні засади раціонального сільськогосподарського землекористування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 510-516. (Index Copernicus).

21. Дугієнко Н. О., Дьякова С. Еколого-економічні проблеми використання земель у сільському господарстві України. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2017. № 2. С. 67-74.

Інформаційні ресурси:

1. Колесников В.І. Світовий досвід розвитку сільських територій. *Ефективна економіка*. 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2956>.

2. Сільськогосподарське дорадництво у світі. URL: <http://www.dorada.org.ua/nadpomogu-doradniku/silskogospodarskedoradnitstvo-u-sviti.html>.

3. Газуда Л. М., Герцег В. А. Міжнародний досвід забезпечення розвитку сільських територій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 17, 2018. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_1_2018ua/12.pdf

4. Європейський інформаційно-дослідницький центр. Європейський досвід законодавчого регулювання державної підтримки та розвитку сільських населених пунктів. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28885.pdf>

5. Указ Президента України Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>

7. Напрямки державної політики щодо екологізації національної економіки: Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/807/>

8. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ (зі змінами від 22.0.2018 р.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

9. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 р., схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 880-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80#Text>.

10. Закон України «Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики на період до 2030 року» від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>.

